

Яворська Т. І., д.е.н., професор
ORCID ID: 0000-0001-5878-6251

*Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного
м. Запоріжжя*

ВПЛИВ БІОЕКОНОМІКИ НА СТАЛЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Jel Q 57

Постановка проблеми. Біоекономіка – це економіка, заснована на використанні біотехнологій для підвищення ефективності використання природних ресурсів та зменшення шкідливого впливу на навколишнє середовище. Вона покликана вирішувати багато ключових проблем сучасності, зберігаючи при цьому баланс у системі взаємовідносин «людина – природа – суспільство», як принципи біологічних технологій [1]. Тому головна увага наукового дискурсу зосереджена на галузі біотехнології та прикладної мікробіології, за якою йдуть енергетика, паливо та науки про навколишнє середовище. ОЕСР [6], наприклад, визначає біоекономіку «як світ, де біотехнології роблять значну частку економічного виробництва». Отже, сільське господарство, лісівництво та рибальство є одним із основних пріоритетів біоекономіки, розвиток яких передбачає збільшення навантаження на орні землі для виробництва кормів, їжі, клітковини та палива. Як наслідок, цей перехід на використання відновлюваної сировини посилить існуючі та відкриє нові конфлікти землекористування [7].

У цьому плані підтримати перехід до біоекономіки допоможе просторове планування, яке спрямоване на збалансування просторових аспектів і вимог землекористування для екологічного, соціального та економічного вимірів сталого розвитку. Маркард та ін. описують цей перехід до стійкості як «довгостроковий, багатовимірний і фундаментальний процес трансформації, через який усталені соціально-технічні системи переходять до більш стійких способів виробництва та споживання» [5, с. 956].

Результати досліджень. Біоекономіка має значний вплив і взаємопов'язана з цілями сталого розвитку. Основними компонентами сталої біоекономіки є соціальна, екологічна та економічна стійкість, у контексті кожної з яких формуються цілі. Зокрема, соціальна стійкість біоекономіки включає забезпечення гідних умов праці, дотримання прав працівників, освіти, соціальну інтеграцію та адаптивність; екологічні – продовольча безпека, боротьба зі зміною клімату, боротьба з деградацією земель, раціональне споживання, стійка інфраструктура, захист водних ресурсів; економічні – раціональне виробництво, додана вартість продукту, конкурентоспроможність, розвиток малого та середнього бізнесу, зайнятість, інновації [1].

У всіх економічно розвинутих країнах планування використання земельних ресурсів є основним важелем державної земельної політики і регулювання земельних відносин. Територіальне планування пов'язується із плануванням розвитку землекористування і територіальним зонуванням. Воно проводиться під девізом «Першочергове служіння суспільним інтересам» на основі державних, регіональних і муніципальних планів використання і охорони земель, а також зонування території [4]. У сталому використанні земельних ресурсів важливу роль відіграє просторове планування.

Для забезпечення сталого розвитку землекористування, не порушуючи балансу між збереженням природно-ресурсного потенціалу й розв'язанням усього комплексу соціальних, економічних, демографічних, культурних, інституціональних та інших проблем, територіальне планування землекористування необхідно розглядати як один із основних важелів державної земельної політики забезпечення державних, самоврядних, бізнесових та громадських інтересів щодо організації використання та охорони земель і механізм адміністрування такого режиму землекористування юридичних осіб і громадян, що не завдає шкоди довкіллю й суспільству [2].

Для зменшення негативних наслідків впровадження біоекономіки, яка передбачає перехід на використання відновлюваної сировини, доцільно впровадити просторове планування землекористування, яке передбачає:

1. Зонування сільськогосподарських пріоритетних територій: з допомогою різних систем планування дає можливість встановити пріоритетні території сільськогосподарських земель, які не підлягають під забудову та розвиток інфраструктури.

2. Зонування екологічно пріоритетних територій: інтенсивне виробництво сільськогосподарської сировини призводить до існування великих ландшафтів із однаковими монокультурами (зернові культури, соняшник) та невеликою кількістю екологічно важливих ландшафтних елементів, що призводить до втрати біорізноманіття та інших негативних наслідків. Відповідно з метою запобігання подальшим втратам, необхідно охороняти культурні ландшафти з великою кількістю ландшафтних елементів.

3. Оптимізація використання ресурсів: просторова організація біоекономіки визначає ресурсоємність виробничих процесів. Наприклад, децентралізована біоекономіка дозволяє організувати матеріальні потоки на невеликій відстані між місцями сільськогосподарського виробництва та переробними підприємствами, зменшує відповідні транспортні потреби, викиди та наявність об'єктів інфраструктури. Розташування місць переробки визначає можливості використання побічних продуктів, наприклад, відпрацьованого тепла в системах централізованого теплопостачання. Це означає, що переробні підприємства мають бути розміщеними у містах або поблизу них. Просторове планування може створити передумови для вирівнювання регіональних відмінностей, поліпшення безпеки, створення робочих місць та кращих соціальних умов для проживання в сільській місцевості.

4. Процеси планування: трансформація біоекономіки вимагає чіткого бачення та конкретно визначеної бази цінностей. Для переходу до біоекономіки

процеси просторового планування мають забезпечити участь відповідних зацікавлених сторін, держави та широкої громадськості особливо у вирішенні питань про те, яка площа землі буде відведена для виробництва продуктів харчування, кормів, клітковини чи палива, і як слід вирішувати пов'язані з цим конфлікти землекористування.

Висновки. Протягом останніх десятиліть поняття біоекономіки набувало все більшого значення на політичному та економічному рівнях. Це відображено в розвитку регіональних, національних і транснаціональних політичних стратегій біоекономіки, у збільшенні кількості наукових публікацій і міжнародних дослідницьких проєктів. Біоекономіка спрямована на перехід економіки та суспільства від викопної до відновлюваної ресурсної бази. Просторове планування може внести просторові виміри в процес прийняття рішень щодо цього переходу, пов'язаного з виробництвом відновлюваних матеріалів та енергії. Просторове планування відіграє важливу роль, тому що з одного боку дозволяє державі контролювати просторові потреби біоекономіки, з іншого - забезпечує обсяг необхідних земельних ресурсів для виробництва біологічної сировини.

Використані джерела:

1. Будякова О.Ю. Біоекономіка: економічний розвиток в умовах глобалізації. https://eprints.kname.edu.ua/62892/1/%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%AF%20%D0%A4%D0%95%D0%91%D0%9E%D0%90_2022%20%2B-29-31.pdf (дата звернення 29.05.2023 р.).
2. Курильців Р. М. Просторове планування землекористування як основа інтегрованого управління сільськими територіями. *Економічний вісник*. 2016. № 4, С. 105-112.
3. Сиротюк Г.В. Роль біоекономіки в сталому розвитку. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Том 30 (69). № 6. С. 35-40.
4. Сорока М. П. Державне стратегічне планування розвитку регіонів України: теорія, методологія, практика: [монографія]. Донецьк : Юго-Восток. 2012. 519 с, с.157.
5. Markard, J.; Raven, R.; Truffer, B. Sustainability transitions: An emerging field of research and its prospects. *Res. Policy* 2012, 41, 955–967. [CrossRef].
6. Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). *The Bioeconomy to 2030-Designing a Policy Agenda*; OECD: Paris, France, 2009; p. 18.
7. Stoeglehner, G.; Neugebauer, G.; Erker, S.; Narodoslawsky, M. *Integrated Spatial and Energy Planning: Supporting Climate Protection and the Energy Turn with Means of Spatial Planning*; SpringerBriefs in Applied Sciences and Technology; Springer: Cham, Switzerland, 2016; ISBN 978-3-319-31870-7.